

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Retormatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

*In dit nummer:*KERKELIJK LEVEN **133***C.J. de Ruijter*Een preek
en een inleidingMEDITATIEF **138***J.R. Douma*

Geheimenis

SCHRIFTSTUDIE **139***B. Luiten*Jeruzalem,
dat ik bemijn...AAN DE BROEDERWEG **142***B. Kamphuis*

Honderd jaar jong

INTERVIEW **146***Hans Schaeffer*

Help! ik ben gereformeerd

*en verder...*Nieuw uitgekomen
Uit de kerken
MeegelezenKERKELIJK LEVEN / *C.J. de Ruijter*

EEN PREEK EN EEN INLEIDING

De preek. We raken er niet over uitgepraat. Logisch, *als je kijkt naar de plaats die de preek onder ons heeft. Elke zondag twee preken. Daar kan niemand omheen. Er is zelfs geen principieel verschil tussen een preek en een inleiding voor een vereniging, Dat is de mening van W.G.H. Bassie en W.P. Kruijswijk. In Bij de Tijd (oktobernummer 95) schreven ze een artikel met die strekking.*

Een visie met goede papieren

Het is duidelijk een prikkelende stelling, waarmee Bassie en Kruijswijk komen. Maar het is niet alleen als uitdaging bedoeld. Ze onderbouwen dat idee ook op een weloverwogen manier. En in hun verhaal zit in dat opzicht een heel mooie lijn. Kort gezegd is hun gedachten-gang als volgt: Het Woord van God komt op allerlei plaatsen in de gemeente tot klinken. Dat gebeurt in de huizen, in de opvoeding, in

de onderlinge gesprekken, maar ook op vereniging, op catechisatie en ja, inderdaad ook op de kansel. Op die manier kun je zien hoe de Heilige Geest op heel veel plaatsen werkt, door ons in aanraking te brengen met het Woord. En wie geeft ons dan het recht daarbij een principieel verschil aan te wijzen tussen wat op de ene plaats gebeurt (op de kansel) en wat in een ander verband plaatsvindt (de inleiding op vereniging)? Beide gelegenheden gebruikt de Geest om in ons leven te komen. Zo komt het Woord

midden in de gemeente te staan. Hoe & t vervolgens praktisch vorm kan krijgen, laten de auteurs zien in een schema voor een gemeenteproject rond de brief aan de Filippijzen. Het verenigingswerk, de preek, catechisaties en de gezinnen gaan een aantal weken te werk volgens een uitgekiend rooster. Als dat goed georganiseerd wordt en op elkaar afgestemd, ontstaat er een mooie samenwerking, waarin alles in één perspectief komt te staan. Samen gebogen over de Bijbel vorm je een gemeente rondom het Woord. Ik vind dit een overtuigende visie. Ze geeft fraai weer wat de apostel bedoelt, als hij zegt: Het Woord van Christus wone rijkelijk in u, zo-

dat gij in aile wijsheid elkander leert en terechtwijst... (Kol. 3 : 16). Bovendien sluit dit naadloos aan bij een diepe overtuiging van de reformatie: Het Woord is aan de gemeente toevertrouwd. In dat verband is in de gereformeerde traditie ook vaak gesproken over het priesterschap van alle gelovigen. In feite geven Bassie en Kruijswijk opnieuw woorden aan die aloude gereformeerde opvatting over het Woord van God in de gemeente.

De preek is middel van God de Heilige Geest

Vertrouwde klanken dus in het verhaal van Bassie en Kruijswijk. Toch plaats ik er ook een paar kritische kanttekeningen bij. Want door die oude klanken heen zijn soms ook andere geluiden te beluisteren. En soms vallen die wel wat uit de toon. In de eerste plaats bedoel ik daarmee het duidelijk verzet tegen de theologie, dat in hun artikel doorklinkt.

Ik geef een aantal voorbeelden. Meteen aan het begin van hun artikel geven de auteurs al aan, dat het vooral de vele theologen zijn (en in hun gevolg vele gemeenteleden) die een exclusief gezag opeisen voor de preek (p. 15). Later blijkt wat daarmee bedoeld wordt. Bij de bespreking van het werk van de Heilige Geest en de leer van de genademiddelen, vegen ze allerlei visies bij elkaar en zeggen: 'de verschillende theologische opvattingen zijn voor ons niet aanvaardbaar' (p. 17). Verderop op diezelfde pagina, schrijven ze dat ze zich verzetten tegen 'theologische constructies, die de preek, bijvoorbeeld als herautendienst, met een bijna magische lading vullen'. En nog weer iets verder heet het, dat we 'om te beginnen de preek moeten bevrijden uit zijn theologische inkapseling'.

Waarom zo'n aversie tegen de theologie? Bassie en Kruijswijk zeggen dan: 'Omdat de theologie ons aan een exclusieve kijk op de preek ge-

holpen heeft. Omdat de nadruk zo op de preek kwam te liggen, dat meerdere vormen van verkondiging in de gemeente niet meer uit de verf komen'. Ik kan me eerlijk gezegd daar wel iets bij voorstellen. Je kunt soms inderdaad een eenzijdige nadruk in die richting vinden in onze traditie. In blad, artikel en boek is daar wel eens zo sterk de nadruk op gelegd, dat haast weinig anders dan de preek in beeld kwam. En dan vraag je je af: 'Leeft het nog wel, dat de Geest ook op zoveel andere manieren werkt in de gemeente?' Die vraag heeft alle recht. Bassie en Kruijswijk hebben al eens eerder vragen in die richting gesteld in *Bij de Tijd*. Dit is een belangrijk waarheidselement in hun verhaal.

Maar uit reactie slaan ze nu toch echt door naar de andere kant. Ik vind dat vooral opvallend waar zij spreken over de werkplaats van de Heilige Geest. Natuurlijk is in de gereformeerde theologie in & t verband vaak gewezen op de preek als middel dat de Geest gebruikt. De auteurs vermelden dan ook een paar van zulke visies (met eventuele nuanceringsen). Maar eigenlijk voelen ze zich bij geen van alle thuis. In die visies krijgt de preek een veel te exclusieve plaats naar hun zin. En op dat moment stellen ze een belangrijke vraag: 'Wat gebeurt er met mensen die in de kerk geboren worden? Hoe komen zij tot geloof?' Voor de zorgvuldigheid citeer ik hun antwoord nu even helemaal letterlijk: 'Moeten we niet erkennen, dat de meesten gaan geloven in de Here God, door dat hun thuis in de opvoeding, op school, op catechisatie enz. het Woord van God wordt voorgehouden? Dat is in de kerk geen uitzondering, dat is regel. Alleen al op grond van dat gegeven uit de werkelijkheid, zijn de verschillende theologische opvattingen voor ons niet aanvaardbaar. We zien voor onze ogen gebeuren dat het anders gaat'.

Eerlijk gezegd viel deze passage me zwaar tegen. Herkennen de

KERNREDACTIE:

PROF. DR. M. TE VELDE,
DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP.

OVERIGE REDACTIELEDEN:

DRS. R. TER BEEK, DRS. B. BOS,
DRS. A.L.Th. DE BRUKNE, DRS. B. LUITEN,
PROF. DR. C.J. DE RUIJTER,
DS. A. DE SNOO.

MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, DRS. C.J. HAAK,
J.M. DE JONG, DRS. J. SMELIK,
DRS. H. VELDMAN.

REDACTIE-ASSISTENT:

W.I.L. DE GRAAFF, Wortmanstraat 138, 8266
AG Kampen, Tel. (038) 3331201.

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:
De Reformatie, Postbus 24, 8280 AA te Kampen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V.,
Postrekening 406040 t.n.v.,
De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA
Goes. Tel. (0113) 215591.

ABONNEMENT:

f 85,75 per jaar; f 46,25 per halfjaar; studenten f 70,25 per jaar (binnenland). Buitenland: f 144,50 per jaar (zeepost).

Een abonnement kan per maand ingaan, maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee maanden voor het verstrijken van de betalingstermijn (opzegging van jaarabonnement vóór 1 november, van een halfjaarabonnement vóór 1 juni).

Losse nummers f 1,95 (excl. porto).

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij de Stichting Bralectah. Tel. (0521) 515946.

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,84 per mm. Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

schrijvers hun eigen **vraagstelling** niet? 'Hoe komen zij tot geloof!', vragen ze. **Je zou ook kunnen vragen:** 'Waar komt dit geloof vandaan?' **Antwoord:** 'Van de Heilige Geest, die het geloof in ons hart werkt door de **verkondiging** van het heilig evangelie en het versterkt door het **gebruik van de sacramenten**' (HC vraag en antwoord 65). Nu kun je je afvragen **hoe breed** je die '**verkondiging** van het heilig evangelie' moet opvatten. In dit blad is wel bepleit dat in **ieder** geval zo ruim **mogelijk te** doen, dat niet **alleen** de preek daarbij in beeld **komt**. Maar die **preek** dan toch in ieder geval! Dat is heel duidelijk daar bedoeld. Of vinden de auteurs die opvattingen **van de catechismus** ook 'niet aanvaardbaar'? Ik vind dat Bassie en Kruijswijk **zich hier heel gemakkelijk afmaken** van een bijbels onderbouwd element uit de **gereformeerde theologie**. Een citaat van dr. A.N. Hendrik: 'Wie met de Geest vervuld wil worden, moet naar de **kerk**!) **wordt** in het voorbijgaan **afgedaan** als een wel heel **rigoureuze** opvatting. Ik zou **niet** weten wat er mis is met **dat** citaat. **Sterker** nog: Wie niet naar de **kerk** gaat, **weerstand** het werk van de Geest (zie op **dat punt uitvoerig de Efezebrief en Hebr. 10 : 25 in het tekstverband**). Het is erg jammer, **dat de auteurs die in dit kader klagen over een gebrek aan schriftbewijs** binnen de theologische opvattingen. in deze uitvoerige passage zelf niet één **tekst** noemen of bespreken. Als je werkelijk in **gesprek** wilt gaan met bepaal& theologen, **kun je niet** zo slordig **omgaan** met **andermans** mening. Het artikel wekt op dit punt **een** beetje een anti-theologische indruk.

De dominee preekt omdat het zijn ambt is

Bij lezing van het artikel kwam nog een andere vraag bij mij boven. Ik vroeg me af, hoe belangrijk het voor de schrijvers zou zijn, dat de dominee een ambtsdrager is. Hij

komt immers 's zondags niet zelf op het idee om een **preek te** gaan houden. Het is zijn ambt om **dat te doen**. En **alleen** dat geeft aan de **preek** al een eigen plaats. **Maar** het valt op, dat **het ambt geen** enkele **rol** speelt in het hele artikel. Wel **stellen** de auteurs dat in hun visie de plaats **van de predikant** belangrijk blijft. Maar 'minder als ambtsdrageren **meer als vakman**' (p. 19). Die laatste typering komt in hun verhaal **volkomen** uit de lucht vallen. Omdat **hij ervoor gestudeerd** heeft, mag hij preken. Hier sluipt toch een behoorlijk stuk **verarming** binnen bij Bassie en Kruijswijk. Sinds wanneer durven **we** niet meer **te zeggen dat een** dominee de ambtelijke roeping heeft om het Woord aan de gemeente **te brengen**? Er zijn immers volgens het **woord** van de apostel oudsten die belast zijn met **prediking** en onderricht (1 Tim. 5 : 17)? En blijken het verband van die **tekst** mag je die **mensen** wel eren op hun plaats om hun **werk**. Maar bij de schrijvers komt dat absoluut **niet ter sprake**. **Schrijf ik dit nu om de dominee eens even op een heel exclusieve plaats in de gemeente neer te zetten?** Wil ik daarmee de afstand tussen **kansel en gemeente** toch weer groot maken? Nee, nadrukkelijk niet. **Als ik het ambt** hier ter sprake breng is **dat** niet om een principieel verschil **tussen** de dominee en de gemeente aan **te** geven. Alsof de dominee met **gezag** spreekt op de kansel en een 'gewoon' gemeente-**lid alleen maar** wat eigen meningen **ten beste geeft**. ik geloof nl. niet dat het **Woord** in het ambt woont. Het **Woord** woont in de gemeente, **omdat** de Geest daar Zijn huis **bouwt**. **Als ik daarom 's zondags** de dominee de **kansel op** zie gaan, zie ik er één uit de rijen van de gemeente naar voren gaan, die het **Woord** opent. **Maar** hij doet dat wel omdat hij een eigen taak en plaats heeft gekregen in de gemeente. Hij is voorganger van de **gemeente**. **Dat is een plaats die Christus** hem **zelf** gegeven heeft, **met in-**

schakeling **van &** gemeente. Zo wordt de ambtsdrager een **schakel** die **Christus gebruikt om** Zijn gemeente **te vergaderen**. En zijn **ambtelijke** verkondiging is daarbij een **belangrijk middel**.

Ik zie die ambtelijke **verkondiging** vervolgens **ingebied** in **zoveel andere vormen van verkondiging**. Bas-sie en Kruijswijk **geven** daar veel voorbeelden van. Op **die** manier **kan** inderdaad een ambtsdrager midden in de gemeente **staan**. Maar zijn **ambtelijke** taak geeft hem daarbij **wel een centrale plaats**. hoe je dat ook wendt of keert.

K bespeur bij Bassie en Kruijswijk op dit punt een beetje een afkeer van het **ambt**. Of is het een afkeer van dominees?

De preek als Woord van God

Ik wil nog van een andere kant dit onderwerp benaderen. In de **reformatietijd** is in de gereformeerde theologie veel nagedacht **over** de plaats en de betekenis van de **preek**. Daarbij is een **woord** van Bullinger beroemd geworden: 'De prediking van het Woord van **God** is het **Woord** van God'. Die uitspraak is **zelfs in een gereformeerde** belijdenis terecht gekomen. Als ik me niet vergis zouden Bassie en Kruijswijk huijveren **van zo'n uitspraak**. Volgens **hen** mag de dominee **het Woord van God** verkondigen en daarbij 'gewoon **zijn eigen mening geven**' (p. 19).

Nu kun je met zo'n uitspraak van Bullinger behoorlijk wat misverstanden oproepen. Er zijn ook wel dominees die dat in de hand **werken**. Ze doen alsof het een definitie **van een preek k**. De redenering gaat dan b.v. zo: 'De **preek** is het Woord van **God**. Mijn **preek** is dus ook het Woord van God. Dus daar moet je met je kritiek afblijven, anders kom je aan het Woord van God'. En er **zijn** werkelijk dominees die zo wel denken of spreken. Die met een beroep op die uitspraak **b.v.** weigeren **me te** werken aan preekbespreking: 'Het Woord van **God** is geen discussie

stuk'. Op die manier slaat zo'n uitspraak natuurlijk nergens op. Mijns inziens is het een degelijke houding, waar Bassie en Kruijswijk zich tegen afzetten.

Maar die uitspraak is helemaal niet bedoeld als preekdefinitie, alsof elke preek hetzelfde gezag zou hebben, als b.v. de brief van Judas. Die uitspraak van Bullinger is een geloofsuitspraak. We zeggen ermee, dat we in de prediking God naar de gemeente toe zien komen. Hij gebruikt de prediking om de gemeente aan te spreken met Zijn heilrijke belofte. Zo is de preek een middel in de machtige hand van God om de gemeente steeds weer in relatie met Christus te brengen. In dat opzicht hebben we in de gereformeerde kerk altijd met eerbied en respect leren spreken over de plaats van de prediking in het leven van de gemeente. We hebben er kostbare woorden aan gewijd in onze belijdenis. Het is jammer dat dat bij Bassie en Kruijswijk nergens doorklinkt.

Is de preek een inleiding?

Ik kom terug op die stelling aan het begin. De schrijvers stelden dus: De zondagse preek van ds. Y verschilt niet principieel van de doorde weekse inleiding van broeder X. In het bovenstaande besprak ik de onderbouwing van die stelling. Aan de ene kant zit er een mooie lijn in hun verhaal, die regelrecht ontleend is aan de aloude gereformeerde opvatting die sprak over het priesterschap van alle gelovigen. Aan de andere kant mis ik in hun verhaal een aantal wezenlijke elementen, die in de gereformeerde traditie (en belijdenis!) bepalend geweest zijn voor onze visie op de preek. Soms rekenen ze er al te gemakkelijk mee af. Daardoor mist hun visie een zekere glans. Er ligt een wat goedkoop simplisme in. Uiteindelijk vind ik het daarom maar een halve waarheid, wat Bassie en Kruijswijk schrijven. Is de preek gelijk aan een inleiding? Ik zou zeggen: Ja, een preek is een in-

leiding. Zij is zelfs de koningin onder de inleidingen.

Dat zeg ik vanwege de plaats die zij inneemt. Want dat aspect komt absoluut niet tot zijn recht in het artikel van Bassie en Kruijswijk.

Denk eens even alle preken weg uit je leven. Er verdwijnt dan een essentiële bron uit de erediensten daarmee uit je hele bestaan als kind van God. Dat is onverteerbaar.

Denk nu eens alle inleidingen weg uit je leven. Voor heel veel mensen zou er niet veel veranderen. Voor anderen wel, maar er valt mee te leven. Het is opvallend, dat dit eigenlijk geen rol speelt in het verhaal van de schrijvers. De proporties van de vergelijking komen niet duidelijk uit de verf.

De preek is de koningin onder de inleidingen. In m'n uitspraak kun je twee dingen benadrukken. Je kunt de nadruk leggen op 'koningin'. Je kunt de nadruk leggen op 'inleiding'. Bassie en Kruijswijk doen haast monomaan het laatste. En dat is het verregaand eenzijdige in hun visie. Je kunt wel oneindig benadrukken dat de koningin ook een vrouw is. En dan heb je gelijk. Zij is een vrouw, die met alle andere vrouwen gemeenschappelijk heeft wat typerend is voor een vrouw. Maar dat neemt niet weg dat zij haar eigen plaats heeft. Een plaats die speciale dingen met zich meebrengt. Ze staat meer in het centrum van de belangstelling dan andere vrouwen. Wat zij zegt wordt meer op een goudschaaltje gewogen dan wat de buurvrouw zegt. Ze heeft wel een eigen mening, maar zal daar zelden als koningin voor uitkomen. Enzovoort. Tegelijk: als je dat nu oneindig blijft benadrukken, verlies je uit het oog dat ook zij uiteindelijk een 'gewone' vrouw is. En dat moet niet. De koningin vindt het zelf ook fijn dat ze een gewone vrouw mag zijn. Anders kan ze ook zichzelf niet zijn. Dat maakt haar in haar vrouwelijkheid menselijkheid, heel herkenbaar in haar optreden. De preek is een koningin. Als ik hun mening goed peil, denk ik dat

die typering Bassie en Kruijswijk een beetje zal prikkelen. Toch doe ik het daar niet om. Maar dit is een beeld dat past bij de zaak waar we het over hebben. En daarbij denk ik dan aan de plaats van de preek in de geschiedenis van de kerk. En let er dan op wat een nauw verband er steeds is tussen de geschiedenis van de kerk en de geschiedenis van de preek.

Als je je maar even verdiept in de geschiedenis van de preek, dan gaat het voor je leven wat een bron dat voor de kerk geweest is. Nadat de apostelen als ooggetuigen en herauten van Christus ons het evangelie van de opstanding hadden gepredikt, heeft Christus ons andere voorgangers gegeven. En die voorgangers zijn in handen van de Heer van de kerk middel geweest om die kerk te bewaren: Timoteüs, Ambrosius, Augustinus, Luther, Calvijn, Spurgeon, Lloyd-Jones, Holwerda. In de prediking van zulke voorgangers heeft de kerk altijd de gaven van haar Heer naar zich toe zien komen.

Zijn er soms verborgen pijnpunten?

Ik heb hierboven een aantal dingen genoemd, die onmisbaar zijn als je nadenkt over de preek en de plaats van de preek. Waarom klinken die dingen bij Bassie en Kruijswijk niet door? Je ervaart het nu als een gemis in hun verhaal. Ik heb mij zitten afvragen waar dat vandaan komt. Want aan de ene kant pikken ze een belangrijke lijn uit de gereformeerde traditie op. Aan de andere kant laten ze een paar fundamentele elementen heel nadrukkelijk liggen. Het is, denk ik, best belangrijk om daar de oorzaak van te vinden. Want ik heb de indruk, dat Bassie en Kruijswijk staan geven aan gevoelens die ook breder leven bij andere mensen.

Ik probeer daarom te peilen waar het knelpunt zit. Als ik het artikel aandachtig lees, is er nl. iets dat opvalt. Er zijn passages die een duidelijk geestelijk klimaat ademen.

Vooraf in het thetische deel. Als het gaat over je preek of je inleiding voorbereiden. Als het gaat om het gemeenteproject rond Filippenzen. Maar er zijn ook passages waar dat geestelijk gehalte sterk verschaald is. Daar is de toon ook veel minder warm. Soms klinkt er iets van irritatie en frustratie in door. En dat is steeds op punten waar de theologie, het ambt en de preek ter sprake komen. Klopt het, dat hier een stukje pijn zit bij de auteurs? In dat geval zou ik willen vragen: Verzet u zich dan soms eigenlijk tegen theologen die eenzijdig omgaan met de gereformeerde traditie? Reageert u soms eigenlijk op dominees die verkeerd met hun ambt omgaan? Bent u soms teleurgesteld door slechte preken? Ik leg die vragen nadrukkelijk voor aan beide auteurs. Want ik kan me toch eigenlijk niet voorstellen dat je me met een paar zinnnetjes een heel stuk theologie van je afschrijft. Ik kan niet begrijpen, dat gereformeerde auteurs zo tussen neus en lippen door het ambtelijk karakter van de preek wegmoffelen.

Het zou ook voor het onderlinge gesprek wel verhelderend zijn, als blijkt dat de pijn ook echt op die punten zit. Dan kan de (min of meer) verborgen ergernis en frustratie over autoritaire dominees en slechte preken tenminste voluit aan de dag komen. Dan zal ook veel meer duidelijk worden in welke richting het gesprek zich begeeft. Het huidige artikel van Bassie en Kruijswijk is in dat opzicht nogal onbestemd. De preek heet nog wel belangrijk, maar er mag nauwelijks theologie of ambt aan te pas komen. Maar waar hebben we het dan nog over? Ik zie geen kans om binnen de gereformeerde kerken over de preek te praten zonder dat die twee dingen een fundamentele rol spelen. Maar zolang we elkaar op die punten niet kunnen aanspreken zullen we gauw langs elkaar heenpraten.

Als inderdaad de genoemde frustratie een rol speelt, dan zou ook het gespreksonderwerp wel eens kun-

nen veranderen. Dan hoeft je je niet meer tegen de theologie te verzetten, maar kunnen we bespreken waar eenzijdigheden in de theologie zitten. Dan zet je je niet af tegen het ambt, maar praten we over de manier waarop het ambt en ambtsdragers het best tot Gods recht komen in de gemeente. Dan heb je ook geen behoefte om af te dingen op het belang van de preek. Dan bespreken we met wat voor soort preken de gemeente het best gediend is.

En laten we met elkaar vaststellen, dat dit inderdaad voor de gemeente van vandaag belangrijke onderwerpen zijn. Bassie en Kruijswijk hebben met hun artikel geen bijzaken aangesneden. Vandaar dat ik zo uitvoerig op hun artikel ben ingegaan. Zo heb ik mijn bijdrage aan het gesprek willen leveren. Ik hoop op een voortgaand gesprek. opdat we met elkaar dienstbaar mogen blijven aan het werk in de gemeente rondom het Woord.

W.L. de Graaff

Nieuw uitgekomen

Levend door Uw wegen, deel 15 uit de serie van Bijbel en Praktijk, is verschenen onder redactie van drs. A.G. hevel. Het boekje gaat o.a. in op de vraag of een gelovige de drieslag ellende-verlossing-dankbaarheid chronologisch doorlopen moet, of &t die drieslag juist niet chronologisch bedoeld is. Kok Voorhoeve Kampen heeft het uitgegeven i.s.m.de EO te Hilversum, f 19,90 (104 blz.).

Wat zit er achter?, onderscheiding der geesten. Ds. J.H. Velema (Chr. Geref. pred.) formuleert 5 criteria waarmee wij geesten kunnen onderscheiden, en 7 kenmerken die typerend zijn voor verkeerde geesten. Het boekje is uitgegeven door Uitgeverij Buijten & Schipperheijn Amsterdam, f 22,50 (112 blz.).

Via dolorosa, overwegingen bij Jezus' lijdensweg. In dit boekje wil ds. M.R. van den Berg (Ned. Geref. pred. te Utrecht) benadrukken dat Jezus echt mens was tijdens het laatste etmaal voor Zijn sterven. Een uitgave van Buijten & Schipperheijn, f 18,90 (104 blz.).

Gelovig Leven, is een boek dat allerlei onderwerpen voor vereniging, bijbelgebruik of persoonlijk gebruik bij de kop pakt. Het probeert antwoord te vinden op vragen waarop de Bijbel geen pasklare antwoorden geeft. Het boek staat onder redactie van drs. P. Groenenberg (Geref. vrijg. pred. te Ermelo) en is uitgegeven door Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre in Goes, f 28,- (204 blz.).

M meditatief

Achter het gordijn is het. Dat weet ik. ~~Maar~~ als ik het gordijn weg-schuif dan is het verdwenen. Of eigenlijk is het er nog wel. ~~Maar~~ anders. Het mooie is er af. De glans is verdwenen. Hoewel ik die glans nooit met het oog gezien heb. En ik dus eigenlijk niet weet wat weg is.

--

Heel hoog is het. Zo hoog dat ik er niet bij kan. En als ik dan een ladder pak. ~~En~~ mijn hand uitstrek om het te pakken. ~~Dan~~ trekt het zich terug. Nog hoger. ~~Dan~~ maar op de hoogste sport gaan staan. De aarde beeft onder de val die ik maak.

--

Heel diep is het. Aan een touw laat ik me naar beneden zakken. Het is er donker. ~~En~~ licht tegelijk. Want het is er. Ik reik de diepte in. Maar het touw blijkt te kort. Het laatste stukje ~~laat~~ ik me vallen. Het breekt stuk. Het is niet meer. Ik heb het kapot gemaakt.

--

Heel ver is het. Ik ga op weg. In de hoop er snel te zijn. Ik loop. Ik zoek. ~~En~~ dan zie ik het in de verte. Ik ren er naartoe. Juist als ik het aan wil raken wijkt het. Verdwijnt het. Niet bestand tegen mijn bezodelde handen.

--

Het Geheimenis geeft zichzelf niet prijs. Dan houdt het op Geheimenis

te zijn. Het Geheimenis te kennen zou het einde zijn.

--

Wel zijn er woorden. Woorden die ernaar verwijzen. Die een richting aanduiden. Die iets ervan te smaken geven. Woorden waarin het Geheimenis even oplicht. Waarin het Geheimenis haast tastbaar opgeslagen ligt. Het zijn levende woorden.

Waarheid. Wijsheid. Water. Rust. Rijkdom. Rechtvaardigheid. Heiligheid. Huiver. Heelheid. Veelheid. Volheid. Verlossing. Openbaring. Ontmoeting. Ondersteboven-zijn. Omgang. Leven. Liefde. Lankmoedigheid. Gaafheid. Gave. Geloven.

--

Het zijn woorden die een weg wijzen. Woorden die in beweging brengen. Want ze vormen niet een eindpunt. Met de woorden begint het pas. De woorden zijn de Weg.

--

Het zijn woorden die een wereld openen. De wereld van Hem wiens Naam begint met de G van Geheimenis.

--

De weg naar het Geheimenis loopt tot in het Koninkrijk. Ik ga die

weg. Al zoekend. ik zoek omdat de woorden zijn. Ik zoek omdat ik t Word er is. Heel hoog. En heel nabij. Heel diep. En heel nabij. Heel ver. ~~En~~ heel nabij.

--

Ik zoek omdat ik gevonden word. Vinden is voor *straks*. Voor later. Voor achter het gordijn.

Bij onder andere Efeze 3:

... te vatten hoe groot de breedte en lengte en hoogte en diepte is, en te kennen de liefde van Christus die de kennis te boven gaat...

JERUZALEM, DAT IK BEMIN...

B. Luiten

Schriftstudie

Er zijn al heel wat gedichten gemaakt over de Rouden straten en de paarden poorten van het Nieuw Jeruzalem. Gedichten, waaruit een hartelijk verlangen spreekt naar die heerlijkheid. Toch moet de vraag worden gesteld, of dat verlangen wel goed gericht is. Is het werkelijk zo, dat er straks, in een enkel moment, een prachtige stad uit de hemel op de aarde neerdaalt? Is het eigenlijk wel de bedoeling, dat wij letterlijk een stad verwachten? Of gebruikt de Schrift hier beeldspraak die erom vraagt te worden verstaan?

Directe aanleiding tot deze studie is de **publikatie** van R. Houwen in 'Wegwijs onder de titel 'Ons toekomstig huis'. Houwen neemt de stad letterlijk. Hij **beschrijft** het nieuwe Jeruzalem als een stad met **parken**, groenstroken en waterpartijen. Hij laat zien, **dat haar beschrijving** veel overeenkomst vertoont met het Paradijs. Wel is alles veder gekomen, tot **Gods** doel. De hof in **Eden** wordt tot de hofstad nieuw Jeruzalem. Bij de hof was het goud **van** het land **Havila**, in de hofstad zijn de huizen **van** goud **opgetrokken**. Bij de hof was de **steen chrysopraas**, straks één **van** de **fundamentstenen** van de hofstad. 'Daarvan **moeten** wij **geen** beeldspraak **maken**', zo **zegt** Houwen er **nog eens** nadrukkelijk bij. Mijn **vraag** is: waarom eigenlijk niet?

Beeldspraak of niet?

Alles wat in de Bijbel staat, is

waar. Maar dat betekent nog niet, dat we alles op dezelfde manier moeten lezen. **Historische** stof dient zich aan als echt gebeurde geschiedenis, **maar** een gelijkenis bijvoorbeeld kun je zo niet benadren, evenmin als een spreuk of een psalm, hoezeer die **ook** met de **heilsgeschiedenis** verweven **zijn**. **Verder** komen we ook visioenen tegen in de Bijbel, dromen en gezichten; daarin moeten we **bedacht** zijn op **beeldspraak**.

De Farao zag zeven vette en zeven magere **koeien**; **die droom** was echt, maar toch waren die koeien niet letterlijk bedoeld, **zij** waren **tweemaal** zeven jaren. **Zacharia** zag een kandelaar met twee **olijfbomen**; een openbaring, om te verstaan; dit gaat over het werk van de Heilige **Geest**. Een letterlijke interpretatie zou een **goede uitleg** direct blokkeren; **dan** zou de Farao wachten op veertien koeien en Zacharia op twee **bomen**.

Welnu, in dit licht is de vraag gewettigd, of het **werkelijk** Gods bedoeling is **dat** wij de beschrijving van het **nieuwe** Jeruzalem letterlijk opvatten, ondanks het feit dat **we** in Openbaring 21 duidelijk te maken hebben met een **visioen**. Dat ligt niet voor de hand, **juist omdat** het een **visioen** is. En **zou** de letterlijke uitleg toch de bedoeling **zijn**, dan is dit in heel de Openbaring het **éérste** visioen dat **zó** gelezen moet worden!

In Openbaring 1 **zag** Johannes de Zoon des mensen tussen zeven **gouden** kandelaren; **die kandelaren** echter betekenen de zeven gemeenten. In hoofdstuk 5 **zag Johannes** een Lam, staande voor de troon, als geslacht; ieder **begrijpt** Wie met dat Lam bedoeld is, nl. de **Here** Jezus Christus. Toch moeten **we** zeggen: Jezus is geen Lam, letterlijk, maar Hij **wordt aangeduid als een L m**, **vanwege zijn** plaatsvervangend lijden en **sterven** (les. 53, Joh. 1 : 29). Figuurlijk dus. In hoofdstuk 6 **zag Johannes** vier **paarden** over de **aarde** gaan: een wit, een rossig, een **zwart** en een vaal paard. Het **witte paard** wordt meestal opgevat als het evangelie, dat overwint; de overige paarden **bezorgen** de nederlaag aan alle vrede en **welvaart** die **buiten God** om worden **ontwikkeld**. **Moeten** wij nu **werkelijk** wachten op vier paarden, letterlijk? Welnee, ze stormen reeds **over de aarde**, we zien hun **uitwerking** aan alle kanten om **ons heen**. In hoofdstuk 7 **zien** wij **12 x 12.000 verzegelden** uit gans Israël; zijn dat letterlijk **allemaal** Joden? **Nee**, het is **gans Israël** inclusief allen die tot Abrahams nagedacht gerekend worden.

En zo **kunnen** we doorgaan. Johannes ziet een vrouw, die baart (de

kerk); hij ziet een draak (de satan), hij ziet **een** zee van glas vol vuur (Gods oordeel); allemaal figuurlijk te verstaan. En dan vooral: hij ziet Babylon, een stad! Maar is zij **werkelijk** een stad, **gebouwd** van steen? Nee, zij is een samenleving, een mentaliteit. Zij is 'de stad van de mens', waarin God wordt dood verklaard.

Langs dit spoor worden we geleid naar het visioen van het nieuwe Jeruzalem. Zijn **we** exegetisch dan verantwoord bezig, als **we** hier de wissel overhalen, **om** het verdere traject letterlijk op te vatten? Maar daartoe ontbreekt toch iedere aanwijzing? Alleen al het feit, dat er sprake is **van twee** steden, die tegenover elkaar gesteld worden als een hoer en een bruid, maakt de gedachte noodzakelijk dat die **twee vergelijkbare** grootheden zijn. Is de ene stad (Babylon) niet **letterlijk een** stad **van** steen, **dan** kan de andere ook niet materieel worden opgevat.

Daarom is het m.i. onjuist, **wanneer** bij Openbaring 21 de **beeld**-spraak ineens wordt losgelaten, met **alle** gevolgen van dien. **Want** wie **deze** exegese volgt zal **noodzakelijk** uitkomen bij het **wachten** op dit Jeruzalem. Het neerdalen van die stad is dan louter toekomst, want die paarden **porten** zijn nog nergens te zien. **Maar ook zó** spreekt de Schrift niet.

Jeruzalem nú (Hebr. 12 : 18-24)

De Joden die tot geloof gekomen waren in Jezus Christus **maakten een** moeilijke tijd door. Ze werden vervolgd, allerlei **ellende** kwam over hen **heen**. En dat, terwijl ze als Joden **zo'n** geweldige historie hadden! Was het leven in het Oude Testament niet **veel** mooier dan nu? Daarop geeft deze brief een **antwoord**. Tal van parallellen worden getrokken tussen **het Oude** en **Nieuwe** Testament, **om** te laten zien dat God echt verder is gekomen met zijn voik, en ook dichterbij is gekomen in Christus.

In dat kader past de vergelijking tussen de Sinaï en de Sion. Het **gebeuren** bij de Sinaï **was** zeer indrukwekkend. Toen God sprak was ieder diep onder de indruk. Geweldig **was** zijn stem en zijn manier **van** verschijnen. Toch was dat nog maar de **Sinaï**. De berg van Gods **verschijning**, terwijl **alles** zorgvuldig **was afgezet**. De bedoeling **was te komen** tot de **Sion**, de **berg** van Gods **woning**. Daar wilde **God** zijn en blijven, **temidden van** zijn volk. Dat is **kenmerkend** voor Jeruzalem. En dan trekt de schrijver van de brief aan de Hebreeën de **lijn** verder door: 'gij zijt genaderd tot de berg Sion, tot de stad van de levende God, het hemelse Jeruzalem...' Let wel: 'U **bent genaderd**', dat is geen **toekomst**. En dan volgt daar **een** beschrijving van dat Jeruzalem: het is een **plechtige en feestelijke** vergadering van engelen en mensen, met **God** in het middelpunt, door het bloed van Jezus. Er **zijn** mensen nog op aarde ('eerstgeborenen die in de hemelen ingeschreven **staan**') **én er** zijn mensen al in **de** hemel ('geesten **der** rechtvaardigen die de voleinding bereikt hebben'). Het wordt geschilderd als **één** groot **geheel**, **één** groot Jeruzalem waarin dat **allemaal gebeurt**. Zonder twijfel hebben wij hier de beschrijving van de kerk van Jezus Christus. **Eén** kerk, in hemel en op **aarde**. Wie **zich** bij haar voegt, op aarde, heeft in **één keer** de hemelse gemeenschap erbij. Hij wordt omringd door engelen en door een **wolk van getuigen**. Dit is uiteraard een zeer bemoedigende tekst voor christenen in de **verdrukking**. Hun ogen mogen opengaan voor de geestelijke werkelijkheid waarin zij leven. Dit Jeruzalem neemt geen schepsel hen af! En ze **hoeven ook** zeker niet **terug** te verlangen naar de **tijd**, dat **Gods Jeruzalem** in Palestina lag. Daarbij is dit **voor** alle tijden **een** zeer belangrijk onderwijs, dat ons de kerkdiensten doet waarderen op **het** juiste niveau, **en** het kerkelijk leven in het algemeen. Besef wat je doet als je God ontmoet! Besef hoe

hoog en breed die ontmoeting is, hoe indrukwekkenden vergevorderd.

Het zal inmiddels duidelijk zijn, **dat** het **onmogelijk is dit hemelse Jeruzalem naar de toekomst te verwijzen**. Dan gaat heel het effect van deze **vertroosting** en onderwijzing verloren. En bovendien: het 'gij **zijt** genaderd' is juist ook punt **van** vergelijking. Bij de Sinaï was alles afgezet, naderen was onmogelijk. Ja, het **volk** zei tegen Mozes dat het niet eens kon luisteren naar de **stem** van God. Daarom ging de toenmalige middelaar de berg op, namens **iedereen**.

Maar **dát** kan nu niet meer. De Middelaar die **we** nu hebben gaat niet in onze plaats naar Gods woning, maar Hij neemt ons allemaal **mee!** 'Gij zijt genaderd', in eigen **persoon**. Dat maakt het **onmogelijk** dit woord te verzwakken tot 'gij zult naderen' of zo.

Gemeenschap

Jeruzalem is van ouds de stad waar **God** wonen wil, bij het voik van **zijn** verkiezing. Echter, al spoedig bleek, &t dit nog maar een schaduw **was van** een **grote** werkelijkheid: de Here wil niet alleen bij zijn volk **wonen**, in een apart gebouw, Hij maakt Zich **een** woonplaats in de mensen, en in de gemeenschap die Hij sticht. Paulus schrijft aan de Efeziërs, dat zij worden mede gebouwd tot een woonplaats voor God in de Geest. Samen met al de heiligen **vormen** zij een levend **huis**, gebouwd **op** het fundament **van** apostelen en profeten (Ef. 2 : 19-22). **Ook in** ieders hart maakt Christus Zich een woning; zo wordt het een **kvende** stad van **levende stenen**. De breedte en de lengte en de hoogte en de diepte zijn alleen te **vatten** samen met alle heiligen. Zo komt God tot **zijn** heerlijkheid **in** de gemeente (Ef. 3 : 14-21).

Kortom, het blijkt **Gods** bedoeling, niet dat wij als **kerk** straks gaan verhuizen naar een nieuw Jeruzalem, maar dat wij **zelf** het nieuw **Jeruza-**

lern worden en **zijn**. Een 'stad van de levende God' (Hebr. 12 : 22). Vele **teksten** wijzen in **die richting**. **Petrus schrijft** '...laat u ook zelf als levende stenen **gebruiken** voor de **bouw** van een geestelijk huis... ' (1 Petr. 2 : 5). **Timoteüs** krijgt voorgeschreven, 'hoe men zich behoort te gedragen in het huis **Gods**, dat is de gemeente **van** de levende God...' (1 Tim. 3 : 15). Paulus schrijft aan de **Korintiërs**: 'Welke gemeenschappelijke grondslag heeft de tempel **Gods** met **afgoden**? Wij toch **zijn** de tempel **van de levende God**...' (2 Kor. 6 : 16). **En ligt dat** ook niet in de lijn van Genesis 1? Kreeg het goud de taak, Gods heerlijkheid te weerspiegelen? **Nee**, die taak **kregen wij**, toen wij **geschapen** werden naar het beeld van God. **En** die taak **ontvingen** wij opnieuw, door Jezus **Christus** en de Heilige Geest (zd. 32 H.C.). Wij **zijn** zelf bedoeld als het sieraad van onze God (Deut. 26 : 19), om naar alle kanten zijn glans te weerkaatsen. Zo was het van ouds de bedoeling, en daarom zien we de Here verder komen van een tabernakel van goud náár een levende tempel. Wie dan het goud van het nieuw **Jeruzalem** letterlijk-materieel opvat, zet de klok terug. **Ook op — andere manier** laat de Bijbel zien, dat het **nieuwe Jeruzalem** een levende stad is. Zij wordt de **bruid van het Lam** genoemd (Opb. 21 : 10). Maar hoe kan de Heiland ooit de bruiloft **beginnen** met een stad **van metaal en steen**, ook al is het edelmetaal en edelsteen? De bruid is **niet een stad**, maar **zijn gemeente** (Ef. 5 : 22-33).²

In aanbouw

Zo krijgen we zicht op het hemelse **Jeruzalem**, zoals dat vandaag **vanuit de hemel op de aarde wordt gehuwd**. De stad is nog niet af, haar voltooiing en haar kroning met heerlijkheid zijn de **toekomst** die Johannes heeft mogen zien. Maar **zij is nu** wel in **aanbouw**, met levend materiaal. Net zo werkelijk en concreet als **Babylon**. Mensen

worden geroepen en **genodigd** om zich als **stenen** te laten **gebruiken** voor de bouw van de stad van God. Nu is het de tijd om **die nodiging te aanvaarden**! Als zij komen, gaan zij binnen door de poorten waarop de **namen** staan van de zonen van Jakob. Zo worden zij **ingelijfd** in het **verbond** met Abraham. En zij worden gebouwd op het **fundament** van de apostelen. Op die manier kunnen wij voluit de **psalmen zingen die op Jeruzalem betrekking hebben**. Zonder de **bijgedachte** 'dit is **voorbij**' of 'dit is nog toekomst'.

*Jeruzalem dat ik bemin,
nú treden wij uw poorten in.*

¹ R. Houwen, 'Ons toekomstig huis', *Wegwijs. Gemeenschappelijke uitgave van de Bond van Verenigingen van Gereformeerde Vrouwen w de Bond van Gereformeerde - i j belstudieverenigingen* 48 (1994), 237 e.v. (nr. 10).

² Zo ook K. Schilder, *Wat is de kemel?*, Kampen 1954, 179, die op zijn beurt verwijst naar S. Greijdanus.

W.L. de Graaff

Nieuw uitgekomen

Gesprek met de Christelijke Gereformeerde Kerken, deel II en *Echtscheidingszaken*, twee Generaal Synodale Publikaties (deel 2 en 3) voor de G. S. Berkel en Rodenrijs. Ze zijn uitgegeven door Uitgeverij De Vuurbaak te Barneveld, f 8,90 per stuk (resp. 24 en 22 blz.).

Uit de GSEV-reeks: *Toekomst voor gereformeerde organisaties 2*. Deze uitgave schetst de laatste ontwikkelingen in de bezinning rond dit onderwerp en draagt opnieuw **materiaal** aan voor de discussie. Het is verschenen onder redactie van prof. dr. P. Rietveld en uitgegeven door De Vuurbaak, f 24,75 (120 blz.).

Opgegraven is een verzameling artikelen van ds. **M.R. van den Berg**. Het thema 'Bijbeluitleg' staat in deze bundel centraal. Het is uitgegeven door Kok Voorhoeve, f 23,90 (102 blz.).

Jomanda, heks of heilige?, een boekje van de hand van dr. **P. Schelling** (Synodaal gereformeerd predikant in Den Haag). Het boekje wil graag in de behoefte aan **beziningsmateriaal** voorzien vanuit een pas&-theologische invalshoek. Uitgegeven door Uitgeverij Kok Kampen, f 17,90 (75 blz.).

Srebrenica, oorlogsdagboek van Piet Hein Both. Herman Veenhof (redacteur Buitenland bij het ND) stelde dit boek samen op basis van dagboeken, brieven van en gesprekken met P.H. Both. Het boek is uitgegeven door De Vuurbaak, f 19,75 (112 blz.).

Spitten en [niet] moe worden, het leven en **werk** van B. Nijenhuis, 1914-1972, door **Hans Werkman**. Uitgegeven door Uitgeverij Kok, f 27,50 (176 blz.).

Schooldagtoespraak 1995

'Dogmatiek is thans niet in eere.' Wanneer **zou** dat **gezegd** zijn? U **hoort wel: het klinkt een** beetje ouderwets. Het is niet **van** deze tijd. Hoewel: het **zou** best op **onze** tijd kunnen slaan. **Vandaag** kijken mensen ook vaak wat vreemd **tegen** dogmatiek **aan**. Als iets 'dogmatisch' wordt genoemd, dan is dat meestal niet vriendelijk bedoeld. Een dogmatische preek, daar val je bij in slaap. En als je **van** iemand zegt dat hij wel erg dogmatisch redeneert, dan **bedoel** je dat hij star is en **bevooroordeeld**. Dogmatiek is nog altijd niet zo erg in eere. Honderd jaar geleden was dat **ken- nelijk ook** al zo. Want dat zinnetje 'Dogmatiek is **thans** niet in eere', staat in het 'Voorbericht' van **een** boek dat in 1895 is verschenen: het eerste deel van de Gereformeerde **Dogmatiek** van Herman **Bavinck**.² Het was het eerste **van** wat uiteinde- **lijk** vier delen **zouden** worden. En dat **terwijl** Bavinck er in het 'Voor- bericht' drie had aangekondigd: het liep dus een beetje uit de hand. Het **laatste** van de vier **delen** verscheen in 1901.³ Daarna heeft Bavinck in een tweede druk geprobeerd het al- lemaal **nog** duidelijker en overzicht- telijker te maken. Later zijn nog heel **wat** drukken verschenen, maar die verschillen niet meer echt van de **tweede druk**.⁴ **Waarom** hebben **we** het nu over de- ze boeken op een Schooldag in Kampen? Wel, Bavincks leven is heel nauw verbonden geweest met de School in Kampen. Hij is gebo- ren precies een week nadat de Theologische School hier geopend **was**: 13 december 1854. Zijn va- der, ds. Jan Bavinck, had trouwens bedankt voor **een** benoeming tot doc- ent aan **&** School. Later werd die Jan Bavinck **wel** dominee in Kam-

pen. Dat was in 1873, hetzelfde jaar waarin zijn zoon Herman zich liet inschrijven als student in Kam- pen. Herman hield het hier overi- gens maar kort **uit**. In 1874 ging hij verder theologie studeren in Lei- den. Daarna werd hij dominee in **Franeke**. Maar in 1883 is Herman Bavinck weer terug in Kampen, nu als professor in **o.a.** de dogmatiek. Hij had de vrijmoedigheid een be- noeming aan te nemen, waarvoor zijn vader nog bedankt had. Daarna bleef Bavinck vele jaren in **Kam- pen**, tot 1902, als hij naar de Vrije Universiteit in Amsterdam ver- trekt. Daar heeft hij gewerkt tot zijn dood **in 1921**.

Ik zou u nog wel veel meer over het leven van Bavinck willen ver- tellen. Er zijn ook prachtige **&**- ken over geschreven. Ik denk dan vooral aan de **Bavinck-biografie** van dr. **Bremmer**.⁵ U zult het wel weten: iets meer dan een **week** ge- leden is dr. Bremmer overleden. **Daarvóór** was ik al van plan over Bavincks dogmatiek te spreken. Maar nu staat voor mij deze toe- spraak toch **ook** in het teken van de nagedachtenis van dr. **Bremmer**. Hij heeft ons **heel** veel over Ba- vinck gegeven. Niet alleen trou- wens over Bavincks leven, maar ook over zijn **dogmatiek**.⁶ Daarover wil ik het vandaag **met** u hebben: niet over het leven, maar over de dogmatiek van Bavinck. Want die dogmatiek is dat waard. Honderd jaar oud is het boek. Maar je kunt net zo goed **zeggen**: Hon- derd jaar jong! Eigenlijk vind ik dat het meest typi- sche van Bavincks dogmatiek. Die heeft iets levends, iets jeugdigs **be-** houden. Deze dogmatiek is nog al- tijd bruikbaar. Hij zet je nog altijd aan het denken. **Je kunt dat ook**

merken **aan** de aandacht die er in de afgelopen honderd jaar aan ge- geven is en nog steeds aan gegeven wordt. Talloze mensen hebben op Bavincks dogmatiek gestudeerd en erover geschreven en dat gaat nog steeds door, in binnen- en buiten- land? **Ook** mensen die het volstrekt niet met Bavinck sens zijn, **k-** schouwen zijn dogmatiek als een hoogtepunt. Wil je weten wat gere- **formeerde** dogmatiek inhoudt, dan **kun** je niet om Bavinck heen. Na **een** eeuw is deze dogmatiek nog al- tijd een standaardwerk voor de ge- reformeerde dogmatiek in Neder- land. Wat dat **betreft** is het echt één van de belangrijkste produkten van **onze** theologische opleiding hier. Misschien wel het **belangrijkste** tot nu toe. We **kunnen** er na **een** eeuw nog trots op zijn! Wat is dan het geheim van **deze** boeken? Waardoor **zijn** ze een eeuw lang **jeugdig** gebleven? **b** er **misschien** niets op aan te merken, is alles perfect wat er in staat? Nee, dat kun je niet zeggen. Er zijn hoofdstukken in deze dogmatiek waarop heel wat kritiek is **gekomen** in de **loop** van de afgelopen eeuw, ook kritiek van gereformeerde **kant**. Er blijven **ook op** allerlei pun- **ten** vraagtekens over: je zou dan **graag** gewild hebben dat Bavinck **verder** gegaan **was**, duidelijker ge- weest **was**. In bepaalde opzichten draagt het **boek** ook echt **de** sporen van zijn tijd: typisch dingen uit de **vorige eeuw**, **die je nu niet meer** zou kunnen maken. Ik wil dat nu niet allemaal met u nagaan.⁸ Daar heb ik geen **zin** in, bij het **eeuw-** feest van dit **boek**. Maar de **kracht** ervan schuilt niet in de volmaakt- heid. Het is echt mensenwerken en dat is niet volmaakt. Dat weten we in het geloof, en dat zie je **ook** bij

Bavinck. Wij kunnen niet bij hem blijven staan.

En toch, het is m'n prachtige dogmatiek! Waar zit dat dan wel in? Dat kun je niet in één of twee woorden zeggen. Het Reeft te maken met een aantal kenmerken, die met elkaar de krachten de jeugdigheid van **Bavinck** uitmaken. Zes **van die** kenmerken wil ik naar voren halen? Honderd jaar jong, dat is deze dogmatiek in de eerste plaats door zijn historisch *karakter*. Dat klinkt u misschien gek in de oren. Hoe kun je nu jong en bij de tijd blijven door je met **het** verleden bezig te houden? Toch is dat het eerste wat Bavinck schrijft in het 'Voorbericht' van zijn boek. Dogmatiek **was** immers niet in **eere**, zo hoorden we hem al zeggen. Dat geeft een gevoel van verlatenheid, van isolement. Maar, zo zegt Bavinck dan, 'des te meer **stemt** het dan tot dank, een **beroep** te kunnen doen op 'het bondgenootschap der voor-**geslachten**'.¹⁰ Dat doet Bavinck dan ook uitvoerig, bij ieder nieuw onderwerp. Kerkvaders uit de oude **kerk**, middeleeuwse theologen, reformatoren, en ga zo maar door: steeds weer draven ze op. Wat heeft Bavinck daar een **indrukwekkende kennis van**, om jaloers op te zijn! Juist door die kennis van het verleden ontkomt hij ook aan het **gevaar van** te verdinken in details. Steeds weet hij de hoofdlijnen te schetsen. Hij maakt heel goed duidelijk waarom het eigenlijk ging in allerlei dogmatische debatten, en **wat** je er vandaag **van kunt** leren. Het verleden komt tot **leven**. Het is heel stimulerend Bavinck zó bezig te zien met de **geschiedenis** van de christelijke leer.

Honderd jaar jong, dat is deze dogmatiek in de tweede plaats doordat hij overtuigd gereformeerd is. Bavinck heeft zich nooit voor **zijn** gereformeerd-zijn geschaamd. Hij heeft, zoals ik al zei, gestudeerd in Leiden. Dat was toen voor een gereformeerde echt het hol van de leeuw: het bolwerk van theologisch modernisme en vrijzinnigheid. Bavinck heeft daar een glanzende ani-

die volbracht en is er na 6 jaar gepromoveerd tot doctor in de theologie '**cum laude**'. Maar één van de **stellingen** bij zijn proefschrift luidde wel: 'Getoetst aan het Gereformeerd beginsel (art. 28 en 29 der Ned. Geloofsbelijdenis) **was** de Af-scheiding van 1834 recht- en plichtmatig!': Bavinck kwam uit voor zijn gereformeerde overtuiging in een omgeving die daar **volstrekt** vreemd **aan** was. In zijn dogmatiek blijkt de kracht van die overtuiging bladzijde na bladzijde. Ook dat staat direct al in het voorbericht: 'In geen confessie is het christelijke ... zoo tot zijn recht gekomen ... als in die van de **Gereformeerde kerken**'.¹² Die diepe **overtuiging** verleent Bavincks dogmatiek grote kracht. Het zijn maar niet de **bril-jante gedachten** van een groot geleerde, die nu eens deze, dan weer die kant op **kunnen** zwenken. Nee, Bavinck vaart op de vaste **koers** van de gereformeerde **belijdenis**. **Ais** gereformeerde van een eeuw later kun je daarvoor nog diep dankbaar zijn. Bavinck laat zien **wat** een kracht **onze** confessie **kan** **bete-**kenen voor het opnieuw doordénken van de gereformeerde leer. Maar het gaat Bavinck dan wel degelijk om het opnieuw doordénken van de gereformeerde leer. Want honderd jaar jong, dat is deze dogmatiek in de derde plaats omdat hij zo **progressief** is. Dat vind ik één van de mooiste dingen die je bij **Ba-**vinck kunt leren: gereformeerd-zijn, vasthouden aan de belijdenis, dat betekent niet conservatisme, maar het geeft je juist de **mogelij-**heid om op je eigen tijd in te gaan en verder te komen. Bavinck **schrijft** in het 'Voorbericht': 'Het oude te loven alleen omdat het oud is, is **noch** gereformeerd noch **chris-**telijk. Een dogmatiek beschrijft niet wat gegolden heeft, **maar** wat **gelden** moet. Zij wortelt in het verleden, maar **arbeidt** voor de toekomst. **Daarom** ... wenst deze dogmatiek ook het stempel te dragen van haar **tijd**'.¹³ Die woorden heeft Bavinck waargemaakt. Hij heeft allerlei oude dilemma's doorbroken

en **nieuwe wegen** gewezen voor de gereformeerde leer. Hij heeft zich ook intensief beziggehouden met vele theologen uit **zijn** eigen tijd. Wat dat **betreft** zijn zijn Leidse jaren heel vruchtbaar geweest. Hij wist **wat** er in de theologische wereld speelde en **ging** er grondig op in. Hij deed dat ook met veel **inle-**vingsvermogen en met heel genuanceerde oordelen. Zijn dogmatiek was daardoorrecht bij de tijd. En het wonderlijke is, dat deze dogma-**tiek** daardoor toch niet tijdgebonden is geworden. Als Bavinck laat zien hoe hij als gereformeerde ingaat op de vragen van zijn tijd, dan laat hij daarbij tegelijk zien hoe je dat nu nog kunt doen, in **Onze** tijd. Hij laat zien dat het de kracht van de gereformeerde leer is, dat die niet veroudert, maar steeds weer actueel is.

Daarmee **kom** ik op een volgend punt. Honderd jaar jong, dat is deze dogmatiek in de vierde plaats doordat hij w katholiek is. Dat moet ik even uitleggen. Ik **bedoel** natuurlijk niet dat er allerlei roomse trekjes bij Bavinck zitten. Gelukkig niet, al zijn er weinig gereformeerde theologen geweest die zo **grondig** de roomse leer kenden en erop zijn ingegaan als Bavinck. Maar als ik zijn dogmatiek **katholiek** noem, dan **bedoel** ik dat in dezelfde zin als waarin je ook **kunt spreken** over de katholiciteit **van** de kerk. Wij geloven een heilige, algemene, dat is katholieke kerk. Van die **katholiciteit** van de **kerk** was Bavinck diep doordrongen. De gereformeerde kerk was voor hem de **katholieke** kerk. De gereformeerde leer, dat is de **katholieke** leer. Dat wil zeggen: **het** is **maar** niet een 'specialité de la maison', iets voor heel bijzondere, **excentrieke** mensen. **Nee**, gereformeerd zijn, dat is christelijk zijn. Gereformeerde **kerk** zijn, dat is christelijke kerk zijn. Voortdurend **kom** je dat bij hem tegen. Ik wil daar een mooi voorbeeld **van geven**. Bavinck schrijft **over** de Bijbel. Hij weet hoe **eenzaam** hij staat in de theologische wereld **van** zijn dagen, met

zijn overtuiging dat de Bijbel Gods Woord is, net zo eenzaam als wij vandaag met die overtuiging zijn. Maar wat schrijft hij? 'Als Woord Gods werd de Heilige Schrift van den beginne aan door alle christelijke kerken erkend, Er is geen dogma, waarover meer eenheid bestaat, dan dat der Heilige Schrift'.¹⁴ Bavinck weet zich op zijn eenzame positie in de ruimte te staan, de ruimte van de katholieke kerk. Ja, het gaat nog verder. De gereformeerde leer, die de christelijke leer is, is ook katholiek omdat het het woord is, dat heel de wereld nodig heeft. Gereformeerd christen-zijn betekent niet dat je je terugtrekt uit de wereld. Maar je wordt met je boodschap midden in de wereld neergezet. Het gaat om het evangelie waardoor de wereld behouden wordt. Bavinck zegt zelfs ergens: je mag Christus gerust 'de Wensch aller heidenen' noemen.¹⁵ Hei verlangen van de wereld naar een verlosser wordt in Christus vervuld. Gereformeerd, dat is christelijk. Maar christelijk, dat is echt menselijk! Het is geweldig om dat bij Bavinck te leren. Je leert als gereformeerd christen ruim ademen in deze wereld, die van je Vader in de hemel is.¹⁶

Honderd jaar jong, dat is deze dogmatiek in & vijfde plaats door zijn bijbels karakter. Bavinck begint ieder onderwerp weer met een heel breed overzicht van de schriftgevens. Wat hij ook dan heel goed kan, dat is hoofdlijnen in de Bijbel laten zien. Het gaat maar niet om één of twee teksten, waarmee een dogma bewezen wordt. Nee, bij Bavinck speelt steeds het geheel van de Bijbel mee. Verderop, bij de behandeling van het onderwerp, gaat hij dan vaak nog weer dieper op de afzonderlijke teksten in. Bavinck was gezegend met een grote kennis en een diep inzicht in de Bijbel. Alleen al daardoor is zijn werk zo weinig aan veroudering onderhevig. Daarachter zit de kracht van het oude, maar tegelijk altijd het nieuwe woord van de Heilige Schrift. Je moet daarbij bedenken

dat heel de opleving van de gereformeerde bijbelwetenschap nog moest komen ná Bavinck. Er was nog geen *Korte Verklaring*. Er waren nog geen gereformeerde bijbelcommentaren. Het zijn de leerlingen van Bavinck geweest, die met dat werk begonnen zijn, iemand als prof. Greijdanus hier in Kampen. Bavinck was wat dat betreft dus behoorlijk gehandicapt, vergeleken met ons nu. Een heleboel duigen moest hij zelf uitzoeken. Je kunt er alleen maar bewondering voor hebben dat hij ons ook in dit opzicht zoveel heeft kunnen geven. Ik noem een laatste kenmerk, maar het is niet het minst belangrijke, integendeel! Honderd jaar jong, dat is deze dogmatiek ook omdat het m'n religieus, zo'n gelovig boek is. Voor Bavinck was dogmatiek niet een dorre bezigheid, van netjes de leer op een rijtje zetten en meer niet. Het was voor hem niet iets wat je alleen maar met je verstand deed: lekker allemaal ingewikkelde problemen oplossen. Nee, wat hij schrijft, dat is allemaal in het geloof doorleefd en hij laat dat merken. Keer op keer verheft zijn schrijven zich boven het wetenschappelijk betoog en wordt het tot een belijdenis van het evangelie van Jezus Christus. Bavinck blijft daarbij helemaal zichzelf. Zijn schrijven blijft altijd sober, lang niet zo uitbundig als b.v. bij zijn grote tijdgenoot A. Kuyper, of later bij K. Schilder. Maar in die soberheid is het juist vaak zo indrukwekkend Dogmatieken spiritualiteit waren bij Bavinck geen tegenstelling, maar een eenheid. Er zijn zoveel van die prachtige passages bij hem, dat ik het moeilijk vond er één van uit te kiezen om u te laten horen. Ik heb tenslotte gekozen voor een stuk uit de verkiezingsleer: één van de meest gehate en gemaakte onderdelen van de gereformeerde leer, waarover Bavinck één van de mooiste hoofdstukken in zijn dogmatiek geschreven heeft. "Daarin staat o.a. het volgende: 'En verkiezing belijden, dat is in de onwaardigste van de mensen,

in de diepste gezonkene, nog een schepsel van God en een voorwerp van zijn eeuwige liefde te erkennen. De verkiezing dient niet, zoals ze zo vaak gepredikt wordt, om velen af te stoten, maar om allen uit te nodigen tot de rijkdom van Gods genade in Christus. Niemand mag geloven, dat hij een verworpen is, want elk wordt ernstig en dringend geroepen en is verplicht te geloven in Christus tot zaligheid. Niemand kan het geloven, want zijn leven zelf en al wat hij geniet is een bewijs, dat God geen lust heeft in zijn dood. Niemand gelooft het ook werkelijk, want dan had hij de hel al op aarde. Maar de verkiezing is een bron van troost en kracht, van nederigheid en ootmoed, van vertrouwen en beslistheid. De zaligheid van de mens ligt onwankelbaar vast in het genadige en almachtige welbehagen van God'.¹⁸ Zinnen om nooit te vergeten, nietwaar? Een schitterend bewijs ervan dat deze dogmatiek werkelijk honderd jaar jong is!

¹ Enigszins bewerkte tekst van de toespraak die ik gehouden heb op de Schooldag, 27 september 1995.

² H. Bavinck *Gereformeerde Dogmatiek* 1, 1895¹, p. III.

³ Deel 2 en 3 verschenen respectievelijk in 1897 en 1898. Alle vier delen zijn uitgegeven door J.H. Bos in Kampen.

⁴ De vier delen van de 2e druk verschenen resp. in 1906, 1908, 1910 en 1911. Uitgever van deze en van de volgende drukken was J.H. Kok te Kampen. Tijdens Bavincks leven verscheen nog een 3e, onveranderde druk in 1918. Ook de volgende drukken zijn onveranderd, maar hebben, lastig genoeg, een paginering die afwijkt van dit in de 2e en 3e druk. Ik gebruik naast de 1e druk de 5e uit 1967.

⁵ R.H. Bremmer, *Herman Bavinck en zijn tijdgenoten*, 1966. Ik noem van de levensbeschrijvingen van Bavinck verder alleen nog J. Geelhoed, *Herman Bavinck*, 1958.

⁶ R.H. Bremmer, *Herman Bavinck als dogmaticus*, 1961.

⁷ Behalve de boeken van wijlen dr. Bremmer zijn te noemen: E.P. Heideman, *This relation of revelation and reason in E. Brunner and H. Bavinck*, 1959; J. Veenhof, *Revelatie en inspiratie. De Openbarings- en Schriftbeschouwing van Herman Bavinck in vergelijking met die der ethische theologie*, 1968; S. Meijers, *Objectiviteit en existentiaaliteit. Een onderzoek naar hun verhouding in de theologie van Herman Bavinck en in de door hem beïnvloede concepties*, 1979. In de bekende dogmatiek van H. Berkhof, *Christelijk Geloof*, 1973, wordt Bavincks dogmatiek als één van de vaste oriëntatiepunten gebruikt (zie p. XXv). Dezelfde

schrijver noemt in *200 Jahre Theologie. Ein Reisebericht*, 1985, Bavincks dogmatiek een 'Fundgrube' van kennis en inzichten (p. 120: *het is wat vreemd dat hij twee bladzijden verderop zegt dat de bloeitijd van de Nederlandse systematische theologie loopt van 1848-1884: dan zou Bavinck er dus buiten den!*). Ook in de grote dogmatiek van Karl Barth krijgt Bavinck zo nu en dan aandacht als vertegenwoordiger van & gereformeerde traditie (een breed citaat uit Bavincks — in *Die Kirchliche Dogmatik* 111, 1932, p. 138).

⁸ Zelf heb ik wel eens op onderdelen Bavinck bekritiseerd m.b.t. zijn schriftleer (*Klare Taal*, 1988, p. 19 en 'Uit de hemel of uit de mensen?', *De Reformatie* 69, 1993-1994, 150vv.) en m.b.t. zijn kerkleer ('Katholiek', *De Reformatie* 68, 1992-1993, 63).

⁹ Vergelijk voor een kritiek van Bavincks dogmatisch werk ook R.H. Bremmer, *Herman Bavinck als dogmaticus*, 384-389 en J. Veenhof, *Revelatie en inspiratie*, 119-137.

¹⁰ H. Bavinck, *Gereformeerde Dogmatiek* I, p. III.

¹¹ Geciteerd via R.H. Bremmer, *Herman Bavinck en zijn tijdgenoten*, p. 31.

¹² H. Bavinck, *Gereformeerde Dogmatiek* I, p. IV.

¹³ A. Bavinck, *Gereformeerde Dogmatiek* I, p. IV.

¹⁴ H. Bavinck, *Gereformeerde Dogmatiek* I, p. 372.

¹⁵ H. Bavinck, *Gereformeerde Dogmatiek* I, p. 217.

¹⁶ Een van Bavincks meest indrukwekkende academische redes is die uit 1888 over *De*

katholiciteit van Christendom en Kerk (op nieuw uitgegeven 1968, ingeleid door G. Puchiiger). In de grote encyclopedie *Die Religion in Geschichte und Gegenwart* 1, 1957³, kolom 939, wordt terecht door A.A. van Ruler voor Bavinck in kerkelijk en theologisch opzicht de houding van katholiciteit kenmerkend genoemd. Zie ook mijn in noot 8 genoemd art. 'Katholiek'.

¹⁷ K. Schilder, *Heidelbergsche Catechismus* 3, 1950, p. 470, rekent m.n. de bespreking van supra- en infralapsarisme 'tot de schoonste van zijn Dogmatiek'. Mijns inziens valt dat oordeel uit te breiden tot heel het hoofdstuk over 'De Raad Gods' uit deel 2 van de *Gereformeerde Dogmatiek*.

¹⁸ H. Bavinck, *Gereformeerde Dogmatiek* I, p. 365v. Ik heb het taalkleed in dit citaat enigszins gemoderniseerd.

UIT DE KERKEN

Het artikel van A.N. Hendriks pag. 128-130 onder de rubriek *Uit de kerken* was een toespraak die A.N. Hendriks uitgesproken heeft op de synode van de Christelijke gereformeerde Kerken te Zierikzee.

Beroepen te Hoogezand-Sappemeer (wijk zuid): G. Zomer te 't Harde, te Ureterp: dr. J.J.C. Dee te Bunschoten, I.L. herv. predikant te Twijzelerheide.

Aangenomen naar Brunssum-Treebeek: J.H. Smit, kand. te Kampen, die bedankte voor De Lier, Rotterdam-Delfshaven en Rotterdam-Zuid; naar Eindhoven: J.B. de Rijke te Middelhamnis en Bergen op Zoom.

Intrede

Op zondag 12 november jl. deed ds. C.J. Harryvan intrede in de gemeente te Lelystad.

Ds. Harryvan werd in het ambt bevestigd door ds. J.R. Geersing te Berkel en Rodenrijs.

Nieuw adres ds. Harryvan: Buitenplaats 137, 8212 AE Lelystad, ☎ (0320) 221628.

Persbericht

Dezer dagen heeft de Gereformeer-

de Kerk van Berkel en Rodenrijs aan de kerken een eerste lijst gestuurd, met daarin informatie over de voorlopige inhoud van de agenda van de Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland.

Stukken voor de agenda kunnen gestuurd worden naar het postadres:

Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland Berkel en Rodenrijs 1996,

Postbus 254,

2650 AG Berkel en Rodenrijs.

De sluitingsdatum voor het indienen van stukken is gesteld op 20 maart 1996.

Persbericht

Amersfoort – Op 16 december a.s. hoopt KIVIVE haar 10-jarig jubileum te vieren. Deze dag zal gehouden worden in het Greijdanus College, Campus 5 te Zwolle, onder het thema: 'Vrienden voor (t)even?'.

Persbericht

De Gereformeerde Prekenpool
De Gereformeerde Prekenpool is ontstaan op initiatief van de kerkeraad van de Gereformeerde Kerk (vrijg.) van Brunssum-Treebeek. De Prekenpool kan ouderlingen helpen bij het vinden van een passende preek om 's zondags voor te lezen.

Door middel van een inhoudslijst en een diskette waarop de inleidin-

gen van de preken staan, kan een ouderling, die geabonneerd is op de Prekenpool, een geschikte preek uitzoeken en vervolgens bestellen bij de Prekenpool.

Een preek kost f 6,-; de catalogus met (230) preken f 20,-. Voor bestellingen en informatie kan men terecht bij het kantoor van de Gereformeerde Prekenpool in Heerlen: Gaardstraat 16, 6414 TJ Heerlen, ☎/fax (045) 219935.

Aangepaste dienst

Arnhem – Op zondag 19 november a.s. wordt in de Koepelkerk te Arnhem een aangepaste dienst voor verstandelijk gehandicapten gehouden. De dienst begint om 11.00 uur en voorganger is ds. M.H. Sliggers. Thema van de preek is: 'De Here Jezus helpt!' (Luk. 5 : 17-26).

Kerkdiensten

Deventer – In verband met verbouwingen werkzaamheden worden de diensten in de komende vijf weken gehouden in de aula van de chr. scholengemeenschap Revijs, Lebuinuslaan 1, a (0570) 627070.

Vrijmaking Emmeloord

Degenen die het herdenkingsboek over vijftig jaar Vrijmaking in Emmeloord hebben besteld, worden verzocht contact op te nemen met mevr. E. Dunning-Gnodde, ☎ (0527) 618158.

Interview met prof. Thienpont (Aix-en Provence)

interview

De opwekkingsbeweging in Amerika komt als een uitdaging op ons af. Toch denk ik dat we zoiets zelf niet kunnen bepalen. Wat kun je wel doen? Getrouw zijn aan Gods Woord, hard werken, vooral hard werken, verkondigen in eigen kring en naar buiten toe.

Het is hervormingsdag, dinsdag 31 oktober 1995. We zitten in een kleine kamer in de Theologische Universiteit. Tegenover ons zit prof. Jean-Claude Thienpont. Hij praat gemakkelijk, zijn woorden stralen ontspannenheid uit. De Belgische woordenschat, het zuidelijk accent en een gulle lach geven blijk van levenslust en energie. Het is ook duidelijk dat hij met veel energie 'gereformeerd' wil zijn.

Op uitnodiging van de Stichting Kampen-Aix-en-Provence hield prof. Thienpont een serie lezingen, zowel voor de jeugd van de gereformeerde scholengemeenschappen, als voor de ouders. Zijn onderwerp betrof de actuele waarde van het gereformeerde gedachtegoed. Onder de titels 'Help! Ik ben gereformeerd' en Gereformeerd – is het nog de moeite waard?, wist hij jong en oud te boeien. Reden genoeg om iets meer van deze man te weten te komen.

Keus

Thienpont (1949) is in België geboren en Rooms-Katholiek gedoopt en opgegroeid. Heel gewoon, zo ging dat, een Roomse opvoeding

hoorde erbij. Van mijn moeders kant was dat ook vrij dynamisch, langs mijn vaders kant formeler, meer agnostisch dan gelovig. Maar je moest er toch maar aan meedoen.'

Het logo van de Faculté Libre de Théologie Réformée, waar prof. Thienpont aan verbonden is.

Op zijn zestiende kwam Thienpont in contact met een atheïste. 'Toen kreeg ik de knauw van de twijfel.' Allerlei vragen kwamen op hem af. Wat is er waar van alles wat de Kerk zegt? Wat betekenen al die rituelen nu werkelijk? Wat is de bedoeling van mijn leven? Thienpont kwam tot de slotsom, dat hij eigenlijk niet meer geloofde.

Zo'n drie jaar later kwam Thienpont in contact met christenen uit

een evangelische gemeente. In België, zo vertelt hij, betekent deze aanduiding wel wat anders dan hier in Nederland. De protestanten vormen in verhouding een heel kleine minderheid. Van deze protestanten zit een deel in een vrij liberale kerk, een groot deel is 'evangelisch', en een klein deel is gereformeerd. 'Evangelisch' is dan niet-charismatisch maar ook niet-likraal.'

'Ik heb naar hun boodschap geluisterd, hoewel ik erg twijfelde en het zeker niet met hen eens was. Ik wilde de Bijbel gaan lezen om haar te weerleggen, maar uiteindelijk moest ik erkennen dat de Bijbel heel sterk staat.' Een serie bijbellezingen over de uitverkiezing opende hem de ogen voor de sterke innerlijke overtuigingskracht die er van de Bijbel uitgaat. 'Zoals de Bijbel spreekt over God, zó is Hij. Je aanvaardt het zoals het is, of niet.'

Vrij snel daarna heeft Thienpont de overtuigde keus voor God gemaakt, en is hij lid geworden van een evangelischegemeente. Deze gemeente kende toen nog de kinderdoop, hoewel die de laatste jaren steeds meer in onbruik is geraakt.

Muziek

Met zijn bekering kwam ook de vraag op: hoe moet ik nu invulling geven aan mijn leven, mijn werk? Thienpont was musicus en wilde daarmee ook aan het werk. 'Ik stelde mij voortdurend vragen: Heeft het zin wat ik doe? Wat is het doel hiermee? Is het misschien toch beter dat ik naar een bijbelschool ga? Is muziek alleen maar een "instru-

ment'', om anderen tot bekering te brengen? Zo wordt er in evangelische kringen wel eens tegenaan gekeken. Of heeft de muziek, de schoonheid, een waarde in zichzelf, voor God en mensen?

We gingen discussiëren over een boek als dat van Hans Rookmaker, of van K. Schilder *Christus en cultuur*. Dat was een ontdekking, hoewel we er lang niet alles van begrepen. We begrepen hun denkkader niet.

Pas toen ik naar de protestantse theologische faculteit in Aix-en-Provence ging, leerde ik dat gereformeerde denkkader begrijpen. Het evenwicht tussen algemene genade-bijzondere genade, zoals dat al bij Calvijn gevonden wordt.'

Toch ervoer Thienpont het gereformeerde dat hij in Aix vond, niet in alle opzichten als een vooruitgang. Hij moest erg wennen aan de liturgie, de formuliergebeden en de toga van de voorganger. 'Het leek wel alsof ik terug was in de Rooms-Katholieke kerk!' Maar over het algemeen vond Thienpont dat n t ~ ~ ~ den waar hij naar op zoek was. De gereformeerde theologie vormde de brug tussen geloof en cultuur, tussen geloof en de muziek.

Na zijn studie in Aix-en-Provence werd Thienpont benoemd tot hoogleraar Praktische Theologie (ambtelijke vakken), voor de hymnologie, liturgiek en communicatie-leer. Zeg maar, de hele kerkdienst behalve de preek. Met veel aandacht voor de overdracht van het geloof.

Gereformeerd - evangelisch

'Ik vroeg me tijdens de bijeenkomsten op de scholen af, of de leerlingen wel gewend waren om over 'gereformeerd-zijn'' te spreken. Ze kwamen een beetje schuchter over. Maar als je doorvraagt, dan blijkt dat ze wel degelijk een mening hebben. Gereformeerd & is zwaar, en de kerkdiensten bij evangelischen lijken veel meer lijken

opgewekt. En dat oefent, denk ik, op de jeugd, ondanks allerlei theologische verschilpunten, een grote aantrekkingskracht uit.

De vragen die er waren, gingen hier ook vaak op door. Ze vroegen me wat nu de eigen aard is van mijn geloofsbeleving. Wanneer je gereformeerd bent zie je evangelisch-charismatisch-pinksterbeweging in één lijn. Dat ligt in elkaars verlengde. Maar de evangelischen, zeker in België, voelen zich meer in een midden-positie zitten. Tussen gereformeerd en charismatisch in.'

Bewust

Maar waarom zijn er bij andere

groeperingen dan wel specifieke gaven van de Geest, zoals tongentaal, gebedsgenezing, en bij ons niet?

'Daar kun je op verschillende manieren op antwoorden. Als God het initiatief neemt tot het geven van gaven van de Geest, dan zou het overal moeten gebeuren waar ware gelovigen zijn. Maar er is nog een ander punt. Iemand hield me voor dat in de Bijbel God zulke gaven toch wel degelijk geeft. Als Hij dat toen kon, waarom nu dan niet? Maar er is toch een fundamenteel onderscheid tussen de tijd van de Bijbel, die afgesloten is, en de tijd daarna. Bovendien heeft God niet de hele tijd van de Bijbel door gesproken. Er zijn tijden van intensie-

Uw kerkgebouw is toch wel bij Donatus verzekerd?

100% zekerheid

Als brand-, storm- of andere

schade dreigt, is het maar het beste als uw kerkelijke eigendommen bij

Donatus zijn verzekerd. Gewoon,

omdat Donatus in de praktijk bewijst

w te zijn wanneer Donatus het meeste

nodig is. Bij calamiteiten van welke

omvang en aard dan ook. Op basis van

op maat gesneden voorwaarden.

50% premierestitutie

Bovendien is kiezen voor Donatus

kieszen voor verantwoorde bestedingen.

Jaarlijks wordt de winst van Donatus

in de vorm van premierestitutie terug

betaald. In de afgelopen 10 jaar

bedroeg deze premierestitutie gemid-

deld maar liefst 50%!

Samen sterk.

Donatus is een onderlinge

verzekeringmaatschappij. En dat

betekent dat de leden samen de kracht

van Donatus bepalen. Een gemeen-

schapsgedachte die er inmiddels toe

heeft geleid, dat in ruim 75% van alle

kerkgebouwen in Nederland bij

Donatus is verzekerd.

Wilt u meer weten?

Vraag dan om een persoonlijk

gesprek met één van onze adviseurs.

Ook als u nu nog elders bent verzekerd.

donatus

Vertrouwd verzekerd.

O.V.M. Donatus u.a., Postbus 5055, 5201 GB 's-Hertogenbosch, tel: 073-122166

ve produktie van profetische teksten, en ook periodes **waarin** God zweeg.

En als men dan zegt dat de Geest toch meer bij de **evangelischen** werkt dan bij de **gereformeerden**, dan **zeg b: wat zou er** van de kerk overblijven als we al het werk van de Geest zouden wegdenken? De Geest werkt hier ook wel degelijk.'

'Het probleem is, dat men een bepaalde ervaring normatief gaat stellen. Die neiging hebben **we** allemaal. Soms is het een opvallende ervaring, maar er is sowieso het gevaar het christelijk leven te gaan **normeren**: dit is normaal, dat niet. Wij **hebben** een kerkelijk instituut, met belijdenisgeschriften. Dat is **ook** een norm, die tot schijnheiligheid kan leiden. Maar **we** weten in principe heel goed, dat **belijdenis** doen niet iets automatisch is. Gereformeerden zijn zich, om zo te zeggen, **bewust** van deze **formalisering**. Bewuster dan wanneer je doet alsof er nergens **een norm** is vastgesteld en dat het allemaal zomaar spontaan opwelt.'

Buren

Prof. Thienpont heeft zich na **zijn** keus **voor** de gereformeerde kerken niet afgekeerd van evangelische christenen. 'Wanneer we', zo zei hij, 'een kerkelijke kaart met een grote schaal bekijken, dan blijken evangelisch en gereformeerd **elkaar** naaste **buren** en ze hebben ook **veel gemeenschappelijks**. Beide hebben hun wortels in de Reformatie. Er zijn dan ook, zoals Klaas Runia eens in een artikel schreef, drie lagen in de reformatorische christenheid: **Reformatie**, piëtisme en opwekking. Deze drie zijn na elkaar ontstaan en bouwen op **elkaar** voort. Maar **soms** laat men dat **reformatorische** helemaal los, en daarmee ontkennen ze hun (terechte) historische wortels.'

Hebben de evangelischen in Frankrijk meer aantrekkingskracht dan

de gereformeerden?

'Dat zou ik niet willen zeggen. Wel ontplooiën de evangelischen meer activiteit. Gereformeerden zijn eerder geneigd te **berusten** in de bestaande situatie. Het belangrijkste is te overleven. Daarom is men **bereid** tot allerlei concessies opdat de **jeugd** toch maar in de kerk blijft. Men voelt zich in het defensief gedrongen. **Evangelischen** staan daarin veel zekerder en sterker in hun schoenen, veel offensiever.'

Soep

Wat is volgens u de taak van gereformeerde theologie?

'Wat **gereformeerden te** doen staat is: de verbanden van de Schrift te **onderzoeken**, **formuleren** en hantieren, deze toepassen op alle gebieden van het leven. Dat formuleren kan en mag geleerd **zijn**. Dan moet het vervolgens vereenvoudigd, vertaald en doorgegeven worden. Het is niet – om een vergelijking te gebruiken – òf de Institutie, òf de Catechismus: Calvijn schreef beide. Ik denk niet dat de **gereformeerde** ruif te hoog hangt. Zeker, er zijn verschillende niveau's. In Frankrijk bijvoorbeeld, **kun** je niet zeggen dat de gereformeerde kerken intellectualistisch zijn en dat bijv. arbeiders dus naar evangelische kerken gaan. De gereformeerde kerken zijn iets **meer gevestigde** instituten, maar zeker niet alleen dat. Heel belangrijk is ook de **stijl van het kerk-zijn**, de sfeer. Zijn we open en **hartelijk**, geneigd tot een gesprekje; onze manier van kleding, hoe gaan we met **elkaar** om. Dan is diepgang in **theologische zin** niet het enige waar je op let. Het sterke van de **gereformeerde** theologie is, dat zij blijft nadenken over de basis die onder ons doen en laten ligt. **Daarvoor** is het belangrijk dat de hele Schrift als **&** geheel gezien wordt. De hele Schrift laten **spreken**. Maar dan wel telkens, in een preek bijvoorbeeld, een stukje daarvan **uitleggen**, dan voor de kinderen, dan voor oude-

ren in de **gemeente**.

In vroeger tijden at **men** niet voor niets vaak soep. Dat was het beste gerecht voor de meeste eters: als je gebit te wensen overliet, konden – wel grootouders als kleine kinderen – daarvan eten! Zo moet **ook** de **preek**, denk ik, een **soort** soep zijn, maar dan in de positieve zin van het woord.

De kracht van het gereformeerde geluid zit 'm in zijn **eenvoud** en zijn stevigheid. En dat **moeten** we niet verliezen **door** een vereenvoudiging waarbij de sterke punten en de diepgang verdwijnen. Zoals **Luther** sprak over "genade", zo **moeten** wij nu spreken over de Schrift, genade, geloof. Dat vereist een nadenken over de communicatiedaarvan.'

Gat in de markt

Maar is er dan nu voor een opwekking niet meer nodig dan het herhalen van Luther of Calvijn?

'Inderdaad. Maar we moeten niet vergeten dat de tijd een factor van belang is. Hoelang is de Reformatie voorbereid? Hoeveel mensen hebben niet tientallen jaren vóór de Reformatie al een reformatorisch geluid laten horen? We **moeten vooral** hard werken, en verkondigen in eigen kring en daarbuiten. Een opwekking begint altijd bij onszelf.'

Wat is de invloed van de faculteit van Aix-en-Provence?

'De studenten die in Aix studeren **komen** uit – grofweg – drie **stromingen**: de orthodoxe gereformeerde kerk (EREI) die confessioneel **sterk** staat, vervolgens **ook** de liberale gereformeerde **kerk** (ERF) die pluralistisch is, en **ook** uit evangelische of **baptistische kringen**. Aan **onze** orthodoxe gereformeerde theologische faculteit krijgen ze allemaal te **maken** met het gereformeerde **erfgoed**. Sommigen die deze ideeën nog niet kennen, raken erdoor **overtuigd** en dragen deze ideeën ook in de ERF of in **baptisten-gemeentes** uit.

M meegelezen

Je kunt zeggen dat het gereformeerde geluid een gat in de markt is. Er is haast een oecumenische roeping voor de gereformeerde theologie. Denk het gereformeerde eens weg uit het spectrum aan theologische gedachten, dan verdwijnt een aantal belangrijke noties. Juist dat verbondsmatige, de schriftgebondenheid, noties als gemene gratie, de cultuurbeschouwing. Je zou kunnen zeggen: we hebben minstens de taak om te bestaan.

Daarom hebben we in Aix ook onze faculteit. In ieder geval binnen de EREI is dat gereformeerde geluid te horen. Studenten die naar de ERF of andere kerken gaan, houden daar soms meer, soms minder van over. Vaak zijn de studenten van buiten de EREI enthousiast over de goede sfeer en het gemeenschapsgevoel in Aix. Komen ze dan in hun eigen gemeente, dan blijken ze toch een andere opvatting te hebben over & Schrift en de Kerk. Maar toch, stilaan gaan de ideeën verder. Die verantwoordelijkheid hebben we nu eenmaal.'

De intensieve week die prof. Thienpont in Nederland heeft doorgebracht, is nu voorbij. We hebben iemand leren kennen die gegrepen is door het evangelie, en die de waarde van de gereformeerde gedachten heeft leren waarderen. Hij en de zijnen in Frankrijk, en wij in Nederland kunnen inderdaad zeggen: 'Wij hebben minstens de taak om te bestaan'.

Wat bindt Hervormden samen?

De Hervormde synode heeft voor 17 november op haar agenda gezet een gesprek over het onderwerp *wat bindt Hervormden samen?* Dr. K. Bki, secretaris-generaal van de Nederlandse Hervormde Kerk, schrijft daarover in *Kerkinformatie* van november 1995:

Wat houdt hervormden eigenlijk bijeen? Wie niet zelf tot de Nederlandse Hervormde Kerk behoort maar de gang van zaken binnen deze kerk wel volgt, zou zich dat regelmatig kunnen afvragen. Telkens weer blijkt immers hoe op dit punt uiteenlopende, of zelfs diametraal aan elkaar tegengestelde gedachten leven: over het geloof, over hoe het in de kerk toegaat en zou moeten toegaan, over Samen op Weg, over ethische vragen (bijvoorbeeld i.v.m. homoseksualiteit!) enz.

De Gereformeerde Bond, de Confessionele Vereniging, de Vereniging van Vrijzinnige Hervormden, ze vertegenwoordigen elk een heel eigen standpunt. En dan zijn er nog degenen die niet tot één van deze modaliteitsorganisaties behoren. Som worden die nog wel aangeduid met de (weinig zeggende) term 'midden-orthodoxen'. Maar dat is alleen maar een verzamelbegrip voor iets wat ook weer uiterst divers is.

Geestelijke identiteit

Wat houdt Hervormden eigenlijk bijeen? Als het niet is: een gemeenschappelijke visie op de belijdenis, en ook niet een gemeenschappelijk aanvaarde (bisschoppelijke) ambtsstructuur, wat dan? Als de Nederlandse Hervormde Kerk, dat samen-

raapsel van de meest uiteenlopende opvattingen, meer is dan een administratief verband (en dat wordt immers gepretendeerd!), wat maakt dan haar geestelijke identiteit uit? Niet alleen buitenstaanders vragen zich af. Ook hervormden weten zo één-twee-drie het antwoord niet. Is er dan een soort saamhorigheid die zich aan elke definitie onttrekt?

In 1994 verscheen bij uitgeverij Boekencentrum, onder redactie van Theo Klein, een boekje onder de uitdagende titel: 'Geloven wij nog in dezelfde God?' Daarin schrijven vier bekende hervormden, exponenten van diverse sectoren binnen de Nederlandse Hervormde Kerk, over hun visie op deze kerk. Deze vier zijn: prof. dr. A. van de Beek, prof. dr. Riet Bons-Storm, drs. T.R. Noorman en dr. ir. J. van der Graaf. De titel: 'Geloven wij nog in dezelfde God?' dekt niet bepaald de inhoud. Zó ernstig is de situatie immers niet, dat hervormden elkaar zelfs niet meer als christen (h)erkenneren! De ondertitel 'Het gesprek in de Nederlandse Hervormde Kerk' dekt de inhoud beter, al is hij veel saaier, en al valt er in dit boekje niet veel te bespeuren van een door de vier auteurs onderling gevoerd gesprek. De hoofdtitel kan in elk geval dienen om de lezers er bij te bepalen dat de onderlinge tegenstellingen niet gebagatelliseerd mogen worden.

Synodegesprek

Dit boekje zal het uitgangspunt, of beter: de achtergrond, vormen van een beraad dat de hervormde synode in haar komende najaarsvergadering op vrijdag 17 november zal houden. De bovengenoemde vraagstelling staat daarin centraal.

Na gesprekken in kleine groepen is er een **forum** waarvoor in eerste instantie aan de vier auteurs van het boekje als deelnemers is gedacht. Niet **zozeer** om daarin nog weer eens naar voren te brengen **hoezeer** zij met hun gesprekspartners van mening verschillen, als wel om inderdaad in te gaan op de vraag: wat houdt mij met **mijn mede-hervormden** bijeen?

Het 'gesprek der richtingen' is op de hervormde agenda vanouds een aangelegen punt. Dat gesprek wil maar nauwelijks op gang komen. De noodzaak **ervan** blijkt intussen tijdens bijna elke synodevergadering. Hopelijk zal het beraad, inclusief de paneldiscussie, van 17 november er een nieuwe aanzet **toe** geven.

Tucht in de volkskerk

Het hoofdbestuur van de Gereformeerde Bond **in de Nederlandse Hervormde Kerk** heeft zich beraaden op de kerkelijke tucht. De neerslag **van** dat beraad was te vinden in een notitie die gepubliceerd werd in De Waarheidsvriend van 26 oktober. De nota wil een aanzet zijn om de kwestie van het opzicht binnen gemeente en kerk te doordenken. Enkele stukken daaruit:

Toen de Nederlandse Hervormde Kerk in 1951 weer **belijdende kerk werd**, zou ze volgens haar kerkorde ook weren al wat haar belijden weersprak. Dat **betekende**, dat de noodzaak werd te kennen gegeven en **ook** de mogelijkheid **werd** geopend, om tucht **te** oefenen inzake leerenleven...

(...)
De praktijk **van** het hervormde kerkelijke leven is derhalve, dat ieder, die **zegt** artikel X van de hervormde kerkorde te beamen, **ook geacht** wordt deze te beamen. **Tucht**oefening komt derhalve eigenlijk nooit voor.

(...)
Hoewel tucht als **hierboven** om-

schreven, een wezenskenmerk van de kerk is, **moeten** we zeggen, dat de kerk toch vooral daar is, **waar** de **gemeente** is.
(...)

Kerkeraad/Gemeente

De vraag is of **en hoe** de tucht en het opzicht binnen hervormde gemeenten nog echt functioneren en functioneren kunnen. Hierboven **hebben** we omschreven, dat tucht in de Nederlandse **Hervormde Kerk** in principe wel mogelijk is, maar in de **praktijk** nauwelijks functioneert. Maar **ook** binnen de **hervormde** gemeenten staan opzicht en tucht onder grote spanning. De eerlijkheid gebiedt te **zeggen**, dat elke **hervormde** gemeente trekken vertoont **van de Hervormde Kerk** in haar geheel. Elke hervormde gemeente kent randkerkelijken en buitenkerkelijken. Zou echt tuchttoefening in brede **zin van** het **woord ernstig** worden **genomen**, dan **stuiten** we op de weerbarstigheid **van** de kerkelijke praktijk.
(...)

Synode

Verder is het helaas **ook** zo, dat de **hervormde** synode na 1951 enkele zware barrières heeft **opgeworpen** voor de rechte uitoefening van **op**zicht en tucht **binnen** hervormde gemeenten.

1. **Allereerst** willen we wijzen op het creëren van de zogeheten deelgemeenten, vroeger buitengewone **wijkgemeenten-in-wording** **geheten**. Wanneer **groepen gemeenteleden** zich aan opzicht en tucht van de kerkeraad wilden en willen **ontrekken**, werd **en** wordt dat door de synode gesanctioneerd **door** het in het leven roepen van een gemeente naast de oorspronkelijke **gemeente**. In feite betekent dit, dat de synode tucht oefent over **kerkeraden** ter plaatse, die geroepen **zijn** tot opzicht en tucht. De synode heeft door het heilloze besluit om deelgemeenten in het leven te **roepen**, de uitholling van **hervormde** gemeenten bevordert en de mogelijkheid

van opzicht aanmerkelijk verzwakt. De praktijk is bovendien geweest, dat zulke gemeenten vooral ontstonden in hervormd-gereformeerde gemeenten, waar nog de overtuiging leeft, dat ernst dient te worden gemaakt met het toezicht op de prediking in het licht van Schrift en **belijdenis**, alsook met opzicht en tucht over het leven van de leden der gemeente. De praktijk is nu echter vaak zo, dat, wanneer in **hervormd-gereformeerde** gemeenten kerkeraden, rondom doop, avondmaal, huwelijkssluiting en andere inzettingen binnen de **gemeente**, het opzicht tot hun recht willen **laten** komen, gemeenteleden **vaak &** uitwijk nemen naar een deelgemeente ter plekke, hoewel **ook** naar andere (**wijk**)gemeenten, **waar** de regels soepeler worden gehanteerd. Ook de kerkelijke verdeeldheid **maakt** overigens – **hetzij** **ter** aanvulling gezegd – tuchttoefening tot een **aangevochten** zaak.
(...)

2. Vervolgens heeft de **synode** ook nog besloten tot zogeheten **perforatie** van gemeentegrenzen. Voor gemeenteleden, die in andere gemeenten dan waar zij wonen willen **meeleven**, is de weg d—— wel zeer vergemakkelijkt. Hoewel slechts redenen van **modulaire** en pastorale aard doorslaggevend **zouden** mogen zijn, is de praktijk in veel gevallen geworden, dat perforatie vrijwel **automatisch** wordt toegepast, wanneer dit door gemeenteleden wordt aangevraagd. Opnieuw is zo aanslag op het wezenlijke van de hervormde gemeenten gepleegd. Hervormde gemeenten worden **meer** en meer losvaste verbanden, waartoe men op basis van vrijwilligheiden eigen keuze behoort. Gemeenteleden krijgen zelf de bevoegdheid om zich aan opzicht en tucht van hun plaatselijke **kerkeraad** te onttrekken. We moeten dit een heilloze ontwikkeling **achten**.

3. Een derde zorgelijke **ontwikke-**

ling is, dat de synode zelf meer en meer tuchtmeester over de gemeente dreigt te gaan worden. Wanneer een plaatselijke kerkeraad tucht wil oefenen inzake de levenspraktijk van leden der gemeente, dreigt de synode dat te verhinderen. We denken hier onder andere aan de kwestie van de homoseksualiteit. De synode heeft uitgesproken, dat tuchttoefening in een bepaalde gemeente niet mag plaatsvinden vanwege een leer- of leefwijze, die in het geheel van de kerk, op grond van het verstaan van de Heilige Schrift, wel aanvaardbaar wordt geacht. Als een kerkeraad desalniettemin tucht oefent, maakt hij, zegt de synode, 'misbruik van zijn bevoegdheid'. (...)

Blik naar binnen

Het gaat hier echter niet aan uitsluitend de synode als schuldige aan te merken. Helaas moet namelijk worden geconstateerd, dat individualisme allerwegen zijn tol eist. Met name ook in hervormd-gereformeerde gemeenten onttrekken, over het geheel genomen, honderden zich aan het opzicht van de kerkeraad ter plaatse.

Met schaamte moet zelfs ook worden erkend, dat perforaties vooral aan de orde zijn tussen hervormd-gereformeerde en hervormd-gereformeerde gemeenten en dan niet om redenen die onder opzicht vallen.

Met droefheid moet ook worden geconstateerd, dat kerkeraden soms instroom van leden van andere gemeenten naar hun gemeenten zeer gemakkelijk toestaan en in bepaalde gevallen zelfs propageren. Dat betekent, dat bepaalde plaatselijke gemeenten méér en méér ontaarden in streekgemeenten.

Kerktoerisme wordt gelegaliseerd door het op grote schaal toepassen van perforatie. Ook binnen hervormd-gereformeerde gemeenten met verschillende wijken, wordt perforatie hier en daar een twistappel. Mensen kiezen voor een bepaald predikant en dat betekent dat hun meeleven met een bepaald

de gemeente of wijkgemeente duurt zolang de predikant daar staat.

Gemeenten worden zo in toenemende mate verzamelingen van individuen, in plaats van gemeenschappen, die krachtens roeping en belofte bijeen horen.

Moderamen: kerkscheuring!

Kerkinformatie van november meldde, dat het Hervormd moderamen het vertrek van ds. Dee betreurt:

In juli dit jaar liet ds. J.J.C. Dee aan het hervormd moderamen weten dat hij & Nederlandse Hervormde Kerk verliet en overging naar de Gereformeerde kerken artikel 31. Het hervormd moderamen heeft hierop in een brief aan ds. Dee met zorg en verdriet gereageerd. 'Zonder omwegen kenmerkt u onze kerk als een gemeenschap zonder binding in ware zin aan de belijdenis op grond van de Schrift

verwoord', schrijft het moderamen, dat laat weten vooral zorg te hebben over de hervormde gemeente die Dee diende (Twijzelerheide). 'U kwalificeert met uw stap in feite haar leden als zodanig als dwalende gelovigen', aldus de brief. Het moderamen vindt dat Dee het verbond dat hij als 'herder' met zijn gemeente is aangegaan, niet eenzijdig had mogen opzeggen. Over de binding van de hervormde kerk aan de belijdenis schrijft het moderamen: 'Zonder in detail in discussie te treden, menen wij er aan vast te moeten houden dat onze kerk leeft in de trouw van God, aan Zijn verbond. In onze kerk is er de voortdurende strijd om het belijden, het Schriftverstaan inzake de Waarheid in Christus. U verlaat welbewust deze worsteling ten onzent. En u roept anderen op dat ook te doen. Daarmee bedrijft en bevordert u kerkscheuring'. Het moderamen eindigt haar brief in de hoop dat ds. Dee tot herbezinning zal komen.

Dr. J.J.C. Dee

K. Schilder – oecumenicus

– K. Schilder over 'het kerkelijk vraagstuk' –

Deze publikatie is een vervolg op het in 1990 verschenen eerste deel van de biografie over Schilder, waarin de jaren 1890-1934 werden behandeld. Dit werk is echter anders van opzet en karakter, het is minder biografisch en meer thematisch. Het behandelt Schilders kerkleer in de jaren dertig en aan het begin van de jaren veertig. Het wil functioneren als een schakel tussen het eerste en een volgend deel van de biografie.

288 pagina's, gebonden, f 42,50

Oosterbaan & Le Cointre B.V.

Postbus 25 - 4460 AA Goes - Telefoon 0113-215591

Ook verkrijgbaar bij de boekhandel

NIEUW

